

РОЗДІЛ IV

Міжнародні відносини та зовнішня політика в роки світової економічної кризи (1929-

1. Створення “центрів” війни на Далекому Сході та в Європі.
2. Фашизація Італії та Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алатри П. Происхождение фашизма. – М., 1961.
2. Сантарелли Е. История итальянского фашизма. – Т. 1-2. – М., 1962.
3. Лопухов Б.Р. История фашистского режима в Италии. – М., 1977.
4. Бланк А.С. Старый и новый фашизм. – М., 1982.
5. Филатов Г.С. Фашизм, неофашизм и антифашистская борьба в Италии. – М., 1984.
6. Черная Л. Коричневые диктаторы. – М., 1992.
7. Луи де Йонг. Немецкая пятая колонна во второй мировой войне. – М., 1958.
8. Мазуров И.В. Японский фашизм. – М., 1996. – 158 с.
9. Кершоу Ян. Гитлер. – М., 1997. – 320 с.
10. Бенито Муссолини. – М., 1999. – 128 с.

1. Міжнародні відносини 1929-1933 років набули напруженого характеру, що пояснювалося наступним:

- 1) посилилася боротьба за ринки споживання;
- 2) загострення протиріч між окремими країнами;
- 3) переможені у першій світовій війні Німеччина, Австрія, Угорщина, Болгарія практично відмовились від виплати репарацій;
- 4) Версальська система фактично потерпіла крах.

Які ж конкретні факти та дії провідних країн характеризують систему міжнародних відносин в означений період?

По-перше, 11 лютого 1929 р. у Парижі зібралася нарада експертів щодо перегляду “плану Дауеса”. Головував президент електротехнічного тресту Моргана американський банкір **Юнг**.

Було розроблено документ, який увійшов в історію як “**план Юнга**”: сума німецьких репарацій становила **113,9 млрд. марок** із щорічною

виплатою по **2 млрд.** протягом 37 років.¹ (“план Юнга” знизив внески Німеччини на **20 %** у порівнянні з “планом Дауеса”).

По-друге, в політичних та дипломатичних колах визрів проєкт створення пан-Європи. 17 травня 1930 р. міністр закордонних справ Франції **Бріан** звернувся до 27 країн Європи з пропозицією організувати Європейський федеральний союз. Французька сторона вважала, що зі створенням пан-Європи її позиції значно посиляться. Другою стороною французького плану пан-Європи була антирадянська направленість.

По-третє, 19 березня 1931 року Австрія та Німеччина підписали угоду про митний союз. Це викликало занепокоєність у Європі, особливо у Франції, яка вбачала в цьому перший крок до **аннилюсу** (насильницьке приєднання).

До 1932 року світова економічна криза досягла апогею. Переможені та “обділені” після першої світової війни країни почали заявляти про свої претензії. Восени 1931 року перший крок до війни зробила Японія. Зупинимось на цьому детальніше, враховуючи те, що про фашистський рух в Японії, його концепцію, в порівнянні з італійським та німецьким, українським дослідникам відомо значно менше.

Ідеологом фашистського руху в Японії вважають **Кіта Іккі** (справжнє ім'я Кіта **Терудзіро**; Іккі – псевдонім). Його праця, що була надрукована у 1923 році під назвою “План реконструкції Японії”, вважається своєрідною біблією фашизму. Головна ідея концепції Кіта – розповсюдження “японізму” (тобто виключність японської нації) на весь світ.

Організатором японського фашизму стає **Окава Сюмей** (син лікаря, займався індійською філософією, директор управління Департаменту дослідження економіки Східної Азії). Першою організацією фашистського типу – за своїми цілями, завданнями, методами – вважається засноване у **серпні 1919 року** товариство “**Юдзонся**”² (переклад назви складний – “Товариство тих, хто сумнівається”; засновники – Окава Сюмей, Мацукава Кометаро, Кіта Іккі).

До середини 1923 року товариство “Юдзонся” розпалося; наприкінці 1924 року Окава Сюмей створює нову організацію “**Гьоміся**”. В цьому ж 1924 році Кіта Іккі, відійшовши від Окава, створює бойову організацію (разом з Нісіда Міцугу, Татібана Масаакі, Тацукава

¹ Протопопов А.С. и др. История международных отношений... – М., 2001. – С. 229.

² Мазуров И.В. Японский фашизм. – М., 1926. – С. 74.

Сідзуо) під назвою “*Хакурокай*” (“Товариство білого вовка”). Ідеї фашизму були сформульовані у “Хакурокай” так:

“Вирішувати всі соціальні проблеми за допомогою фізичної сили, на засаді справедливості та лицарського духу”.¹

Відомо, що японська воєнщина вирішила розпочати війну з подій в Китаї.

В ніч з 18 на 19 вересня 1931 року японські війська розпочали воєнні дії і вранці 19 вересня були вже в Мукдені. Доля Північно-Східного Китаю була вирішена.

Не слід забувати і про Меморандум генерала Танака (*літо 1927 року*); повна назва документа – “Меморандум про засади позитивної політики в Маньчжурії та Монголії”, а головний його зміст – неприпустимість з боку Японії об’єднання Китаю та позбавлення його незалежності.

Саме так на Далекому Сході створився центр війни, перший, але не останній. У небезпечному напрямку розвивалися події і в Європі.

Якщо програмою агресії для Японії став “Меморандум Танака”, то для Німеччини це була “Моя боротьба” Адольфа Гітлера, яка була надрукована у 1924 році.² Відомий російський дослідник фашизму Лев Безименський датує появу “Майн Кампф” 1925 роком та вважає її “біблією нацизму”.³

Прослідкуємо дії Гітлера від *30 січня 1933 року*, коли він став рейхсканцлером. Перед тим, як перейти до здійснення зовнішньополітичних планів, фашисти почали “зміцнювати” своє внутрішнє становище у країні: організувавши підпалення рейхстагу, вони 27 лютого 1933 року звинуватили в цьому комуністів; 14 березня було заарештовано Ернста Тельмана⁴ (його вбили у *серпні 1944 року*); з 21 вересня до 23 грудня 1933 року відбувся *Лейпцігський процес* по звинуваченню Георгія Дімітрова та його товаришів у підпаленні рейхстагу – суд змушений був виправдати їх.

На міжнародній арені уряд Гітлера вважав за необхідне продемонструвати намагання до співтовариства.

¹ Танин О., Иоган Е. Военно-фашистское движение в Японии. – М., 1933. – С. 92.

² Протопопов А.С. и др. История международных отношений... – М., 2001. – С. 235.

³ Безименский Лев. Разгаданные загадки третьего рейха. – М., 1981. – С. 35.

⁴ Бредель Вили. Эрнст Тельман. Политическая биография. – М., 1955. – 207 с.

15 липня 1933 року був підписаний “Пакт чотирьох” – про співпрацю Англії, Франції, Німеччини та Італії.

14 жовтня 1933 року Німеччина вийшла з Ліги Націй.

Після зустрічі Муссоліні та Гітлера 14-15 червня 1934 року у Венеції було остаточно вирішено питання про *аншлюс* Австрії. Проти цього виступив федеральний канцлер, міністр закордонних справ Австрії **Енгельберт Дольфус**; **30 червня 1934 року** його було вбито у власному кабінеті нацистами (аншлюс було здійснено 11-12 березня 1938 року).

І знову “політичне замовлення” – **9 жовтня 1934 року** у Марселі вбивають міністра закордонних справ Франції Барту та короля Югославії Олександра (був прихильником системи колективної безпеки). **Лаваль**, який замінив Барту, відкрито симпатизував гітлерівській Німеччині.

Таким чином, і в Європі було створено “вогнище” війни “завдяки” агресії фашистських Італії та Німеччини і бездіяльності європейських урядів, перш за все, Франції та Англії.

2. Фашизація Італії та Німеччини.

Кроки фашизації Італії пропоную розглядати не взагалі, а аналізуючи та співставляючи конкретний фактологічний історичний матеріал.

Принциповою датою цього процесу є **23 березня 1919 року**, коли у **Мілані** Муссоліні створив “Фашио ді комбатіменто” (“Союз боротьби”). Додамо, що майже одночасно такі ж союзи було організовано у Пармі, Туріні, Вероні та інших містах.

Подальші події щодо поступової фашизації країни у 1919-1922 роках розвивалися наступним чином.

Перше. 9 жовтня 1919 року у Флоренції було проведено I з’їзд фашистів – рух Муссоліні нараховував 56 фашио (“союзів”), які об’єднували 17 000 чоловік.

Звертають на себе увагу вимоги, що містяться у Програмі з’їзду:

- загальне виборче право;
- скасування призначеного королем сенату;
- восьмигодинний робочий день;
- податок на капітал;
- проведення зовнішньої політики, спрямованої на підвищення авторитету Італії у світі.¹

Друге. На виборах 15 травня 1921 року до парламенту з 535 місць націоналісти та фашисти отримують 225.

Муссоліні до парламенту обраний двічі:

- у Мілані він набирає 124 918 голосів;

¹ Бенито Муссоліні. – М., 1999. – С. 40.

² Цецилія Кин. Італійський ребус. – М., 1961. – С. 39.

– у Болоньї – 172 491 голос.

Третє. У квітні 1922 року Національна фашистська партія (“рух” було перетворено на “партію” 12 листопада 1921 року)² нараховує 320 000 чоловік: 170 000 – представники “середнього” класу (буржуа, мешканці міст);
80 000 – селянство;
70 000 – робітничий клас.

Четверте. Стезя, яка привела Муссоліні до влади, – це “похід на Рим” 27-30 жовтня 1922 року.

27 жовтня – 26 000 фашистів починають з Неаполя та Мілана похід на Рим.

28 жовтня – прем’єр Луїджі Факта намагається за допомогою 28 000 солдатів чинити опір.

29 жовтня – Муссоліні отримує телеграму: “Його Величність король запрошує Муссоліні терміново прибути до Риму для формування нового кабінету міністрів”.

30 жовтня. О 10.42 потягом з Мілана прибуває Муссоліні. До Віктора Емануїла III він звертається з наступними словами: “Я повертаю Вашій Величності Італію часів Вікторіо-Венето...” (у жовтні 1918 року перемога італійців на австрійському фронті).

До 19.00 – Муссоліні сформував уряд.

П’яте. 16 листопада 1922 року 306 голосами проти 116 Муссоліні добивається довіри палати депутатів до свого уряду (“бівуачна промова”).

24 листопада 196-ма голосами проти 19 Муссоліні отримує довіру сенату.

6 квітня 1924 року завдяки новій – мажоритарній – виборчій системі фашисти отримали у парламенті 355 мандатів; інші партії – 176.

Щодо фашизації Німеччини, пропонуємо прочитати ксерокопії матеріалів з книг: Луїса де Іонга “Німецька п’ята колона” (М., 1958); Ендрю Ротштейна “Мюнхенський зговір” (М., 1959); Льва Безименського “Розгадані загадки третього рейху” (М., 1981); Яна Кершоу “Гітлер” (Ростов-на-Дону, 1997); “Доля XX століття. Беніто Муссоліні”» (М., 1999) та занотувати до зошита окремі моменти досліджень, в усній формі відповісти на питання про коріння, суттєвість, причини, характер та особливості гітлерівського фашизму (студенти отримують ксерокопії матеріалів наукових досліджень).